

Újabb ismeretlen Janus-kéziratok

Paul Oskar Kristeller New York-i professzor, a reneszánsz-kutatás kiemelkedő egyénisége mintegy két évtizeddel ezelőtt megjelent „*Iter Italicum*”-a¹ páratlan gazdagságban tárta föl az olaszországi kéziratárakban és levéltárakban őrzött, de eddig túlnyomó többségükben ismeretlen humanista kéziratokat s ezzel egészen új lehetőségeket nyitott a humanizmus kutatása előtt. Kristeller nem alkalmi kutatásokat végzett, mint valamennyi elődje, hanem rendszeresen, városról városra, gyűjteményről gyűjteményre vizsgálta át a kéziratok tizezeit, figyelembe véve az intézmények kézíratos és nyomtatásban megjelent katalógusait is. Grandiózus munkája természetesen számtalan magyar vonatkozású anyagot is közölt, s így részben pótolta azt a munkát – legalább a reneszánsz korra vonatkozólag – amelyre a magyar kutatásnak a jelenlegi viszonyok közt nincs módja vállalkozni. Hogy milyen Janus-kéziratok ismeretét köszönjük Kristeller munkájának, arról egy másik helyen már beszámoltunk.²

Az „*Iter Italicum*”-hoz csatlakozva, annak folytatásaként jelent meg a legutóbb Kristeller három kötetre tervezett „*Alia itinera*”-jának első kötete,³ s benne az Itálián kívül 1949 óta folytatott kutatásainak anyaga tizenegy országból, az országok (angol nyelvű) nevének betűrendjében: Ausztrália, Ausztria, Belgium, Brazília, Kanada, Csehszlovákia, Dánia, Írország, Franciaország és a két Németország. A kutatómunka méreteit jellemzi az is, hogy a szerző mintegy 500 személynek mond köszönetet, akik kutatásaiban, a helyszínen vagy levelezés útján támogatták.

A közel 800 oldal terjedelmű első kötet sajnos egyelőre elég nehezen használható, mert a névmutató majd egységesen a harmadik kötet végén lát napvilágot, addig csak a teljes anyag átvizsgálásával lehet a keresett neveket megtalálni. A Janus-kutatás szempontjából máris megérte a fáradságot ez a hosszadalmas átböngészés, mert így újabb értékes Janus-anyagra tudjuk fölhívni a kutatás figyelmét addig is, amikor az „*Iter*” következő két kötete is megjelenik. Mennyiségben nem sok ez az új anyag, de vannak köztük nagyon jelentősek. Természetesen a velük való foglalkozás csak akkor válik lehetővé, ha legalább mikrofilmen majd hozzáférhetővé válnak. Kristeller ugyanis a kéziratoknak természetesen csak egészen rövid, általános ismertetését adja, hiszen részletes leírás a terjedelmet megtöbbszörözte, a publikálást lehetetlenné tette volna.

1. Mindenekelőtt nagyon érdekesnek ígérkezik a brüsszeli Archives Générales du Royaume 14876. szám alatt őrzött Panegyricus praeceptoris Guarino Veronensi kézirat.⁴ Mint Kristeller írja: pergamén kódex, 26 folió terjedelmű, itáliai (tehát humanista) írással, iniciálékkal díszítve, régi kötésben. Az őrzési hely és a díszes kivitel alapján elképzelhető, hogy Mária királyné vitte magával Németalföldre. Mindenesetre, ha más nem, a kötés közelebbi vizsgálata alapján annyi megállapítható volna, hogy Magyarországon készült-e a kézirat.

2. A második érdekes Janus-kézirat a franciaországi Sélestatban van, a Bibliothèque Humaniste, előbb Municipale-ban K 812 (fasc.b.ms 326.) jelzet alatt. 71 folió terjedelmű XVI. századi papír kézirat, illetve részben nyomtatvány.⁵ Tartalmát Kristeller a következőképpen ismerteti: Versek

¹ KRISTELLER, Paul Oskar, *Iter Italicum*, I–II. London–Leyden 1963–1967.

² CSAPODI Csaba, *A Janus Pannonius-szöveggyűjtemény*, 1981. 14.

³ KRISTELLER, Paul Oskar, *Iter Italicum, accedunt alia itinera. A Finding List of Uncatalogued or Incompletely Catalogued Humanistic Manuscripts of the Renaissance in Italian and Other Libraries. III. (Alia itinera I.)* Australia to Germany. London–Leyden 1983.

⁴ KRISTELLER, *Alia it. I.* 120–121.

Mátyás királyhoz, Galeoti birkózása, az esztergomi érsekhez, III. Frigyeshez, Galeoti zárandoklásának kinevetése, Perottusról, Galeotihoz, Marcellus Venetusról, Tribrachusoz, II. Párról, Guarinoról, Petrus Zobiusról, Guarinohoz, Franciscus Aretinushoz, a modernai püspökről, ugyanehhez, Philiphushoz, Carbohoz, Theodorus Gazaról, Nicolushoz, Aurisparól, Phileticushoz, Marsushoz, Laurentius Valláról, Guarino epítáfiuma, Leonellushoz, Argyropyusról, Basinushoz, Sigismundus Malatestáról, Borsiusról, II. Piusról, Leonellusról, Marsilius Ficinusról. Az egészben az a legérdekesebb, hogy Kristeller megállapítása szerint a kódex Beatus Rhenanus saját kezű írása. Ez lehetett tehát egyik forrása a Beatus Rhenanus-féle bázeli 1518-i kiadásnak. Pontosabb eredményekre természetesen csak a szöveg teljes összevetése vezethet.

3. Közelebbről meg nem nevezett Janus-epigrammák vannak (Valla: *Elegantiae* mellett) abban a XV. századi kódexben, amelyet Kristeller a seitenstetteni Stiftsbibliothekben talált (54. szám alatt).⁶ Megadja a jelzetét annak a már korábban – jelzet nélkül – ismert seitenstetteni kéziratnak is (298. szám), amelyben Antonius Constantius Fanensis Mátyásához írt elégiája és Janusnak erre írt felelete van. Sajnos maga a kézirat Kristeller szerint jelenleg lappang.⁷

4. Ugyancsak nem tudjuk, milyen versek – csak egy, néhány – lehetnek a berlini Staatsbibliothekban, a Preussische Kulturbesitz gyűjteményben Lat. qu. 433. alatt őrzött kódexben,⁸ mindössze három oldalon (fol. 31^v – 32^v), ez tehát már a második berlini Janus-anyag.⁹

5. Végül meg kell említeni egy kései, XVIII. századi másolatot. A salzburgi Universitätsbibliothek M. I. 35. jelzetű miscellanea-kötete ez,¹⁰ amelyben a 218. főlőn Janus valamelyik verse található.

Ha azután az „*Alia itinera*” második és harmadik kötete is megjelenik, a Janus kritikai kiadás munkálatait a megnyugvó tudattal lehet végezni, hogy emberi számítás szerint már a teljes fennmaradt kézirat anyag rendelkezésre áll.

Csapodi Csaba

Wesselényi István imádságoskönyvének forrása

Több mint száz esztendeje, hogy „Wesselényi Anna imádságos könyve” címmel hírt adott Deák Farkas egy XVII. századi, igen szép magyarsággal fordított munkáról.¹ A szűkebb irodalmi köztudatban is így vált többé-kevésbé ismertté, ezzel mintegy háttérbe szorítva a fordító, Wesselényi István nevét.

Deák Farkas írása óta a szakirodalom nem foglalkozott a Wesselényi-fordítással, így nem történt kísérlet az eredeti mű felkutatására sem. Ily módon bizonytalan a fordításmunka irodalomtörténeti értékelése és elhelyezése is.

Wesselényi István, a laikus fordító

Életét teljességében nem ismerjük, személye elveszik a hadai báróságot megszerző apa és a nádorságig emelkedő fiú közt.² Apja az 1590-ben lengyel honosítási okmányt nyert hadai báró Wesselényi Ferenc, anyja Sárkándi Anna. Wesselényi István, a nagyobbik fiú, akít lengyel melléknév-

⁵ Uo. 348.

⁶ Uo. 51.

⁷ Uo. 51–52.

⁸ Uo. 488.

⁹ Samlung Hamilton. Ham. 108.

¹⁰ KRISTELLER, i. m. 42.

¹ DEÁK Farkas, *Wesselényi Anna imádságos könyve 1606-ból*, Száz. 1880. 164–167.

² Wesselényi István életére vonatkozó adatokat közöl: DEÁK Farkas, *A Wesselényi család őseiről*, *Értekezések a Történelmi Tudományok Köréből*, Bp. 1878. 7. k. VIII. 3–50.; DEÁK Farkas, *Adatok a Wesselényi család címeréhez*, Turul, 1883. I. 84–86.; PALOTÁS Miklós, *Adatok a Wesselényiek lengyelországi birtoklásához*, Száz. 1872. 347.; NAGY Iván, *Magyarország családai*, Pest, 1865. 12. 158–161.; TRÓCSÁNYI Zsolt, *Erdély központi kormánya 1540–1690*, Bp. 1980. 36.; DEÁK Farkas, *Wesselényi Ferenc*, *Magyar Történelmi Jellemrajzok*, Bp. 1882. 44–45.